

**Postanowienie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
z dnia 9 listopada 2021 roku
Hermina Geertruida de Wilde przeciwko Niderlandom,
skarga nr 9476/19**

Decision of the European Court of Human Rights of 9 November 2021
Hermina Geertruida de Wilde v. the Netherlands, Application No. 9476/19

tłum. z j. ang. DARIA BĘBENIEC*

 <https://orcid.org/0000-0003-0289-7192>

Europejski Trybunał Praw Człowieka
Seksja Czwarta

POSTANOWIENIE
Skarga nr 9476/19
Hermina Geertruida de Wilde
przeciwko Niderlandom

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Seksja Czwarta), zasiadając w dniu 9 listopada 2021 r. jako Izba złożona z następujących sędziów:

Yonko Grozev, *Przewodniczący*

Faris Vehabović,

Iulia Antoanella Motoc,

Gabriele Kucsko-Stadlmayer,

Pere Pastor Vilanova,

Jolien Schukking,

Ana Maria Guerra Martins, *sędziowie*,

oraz Andrea Tamiotti, *Kanclerz Sekcji*,

mając na względzie powyższą skargę złożoną w dniu 14 lutego 2019 r., po rozpatrzeniu sprawy, decyduje, jak następuje.

* Dr, Katedra Językoznawstwa Angielskiego i Ogólnego, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Pl. M. Curie-Skłodowskiej 4a, 20-031 Lublin, e-mail: daria.bebeniec@mail.umcs.pl

FAKTY

1. Skarżąca, p. Hermina Geertruida de Wilde, jest obywatelką niderlandzką, która urodziła się w 1985 r. i mieszka w Nijmegen. W czasie zdarzeń będących przedmiotem skargi była studentką. Przed Trybunałem była reprezentowana przez p. D. Venemę, prawnika zamieszkałego w Wijchen.

A. Okoliczności sprawy

2. Okoliczności sprawy, tak jak je przedstawia Skarżąca, można streścić następująco.
3. Skarżąca jest tzw. pastafarianką, osobą należącą do „Kościoła Latającego Potwora Spaghetti” (zob. par. 20–33 poniżej). Jak utrzymuje, nakazy jej religii wymagają od niej noszenia na głowie durszlaka, dziurkowanej misy zazwyczaj używanej jako naczynie kuchenne, zawsze i w każdym miejscu z wyjątkiem domu.

1. *Postępowania krajowe*

(a) **Postępowania administracyjne**

i. Wnioski o wydanie dowodu osobistego i prawa jazdy

4. W dniu 7 października 2016 r. Skarżąca wystąpiła do burmistrza Nijmegen o wydanie jej nowego prawa jazdy i nowego dowodu osobistego. Dostarczyła fotografię, na której była przedstawiona z durszlakiem na głowie, twierdząc, że jako zaangażowana pastafarianka z racji religijnych uprawniona jest do skorzystania z wyjątku od wymogu, zgodnie z którym głowa na fotografiach identyfikujących osobę powinna być odkryta (zob. par. 34–39 poniżej).
5. Jej wnioski nie zostały jednak rozpatrzone, ponieważ nie zadośćuczyniła ona zasadzie 28(1 i 2) rozporządzenia wykonawczego w sprawie paszportów (*Paspoortuitvoeringsregeling*; zob. par. 35 poniżej). Pisemne uzasadnienie odmowy, w odniesieniu do wniosku o nowy dowód osobisty, przesłane Skarżącej w dniu 7 października 2016 r., zawierało m.in. następujące treści:

„Kościół Latającego Potwora Spaghetti” nie jest kościołem ani przekonaniem filozoficznym. Nie ma żadnych znaków takiej aktywności tej organizacji, która mogłaby być uznana za uzewnętrznianie spójnej filozofii bądź przekonań dotyczących życia (*levensbeschouwing of -overtuiging*), które przenikałyby cały światopogląd [osoby], odnosiłyby się do sumienia moralnego (*geweten*) [tej osoby] oraz zgodnie z którymi [ta osoba] organizowałaby swoje życie, ani też by mogła być uznana za skierowaną na jakiekolwiek doświadczenie religijne.

Z dokumentów „Kościoła Latającego Potwora Spaghetti” wynika, że za obowiązek członków kościoła generalnie nie uważa się stałego noszenia durszlaka. Niektórzy szeroko znani członkowie tej organizacji nie noszą durszlaka na głowie w codziennym życiu (*maatschappelijk verkeer*).

Zamiarem tej organizacji wyraźnie jest zajmowanie krytycznej postawy wobec religii we współczesnym społeczeństwie. Dąży ona do wyrażania tego krytycyzmu przez tworzenie karykatury religii. W szczególności, za cel postawiła sobie dążenie do uzyskania uznania tej karykatury, aby mogła korzystać z konstytucyjnej ochrony dotyczącej wolności myśli lub przekonań religijnych. Wyrażanie opinii społecznych lub krytycyzmu powinno być jednak ujmowane w kategoriach wolności ekspresji (art. 7 Konstytucji), a nie wolności religii (art. 6 Konstytucji). Z tego powodu, Pani argumentacja bazująca na zasadzie 28(3) rozporządzenia wykonawczego w sprawie paszportów nie jest trafna.

ii. Postępowanie w sprawie sprzeciwu

6. W dniu 18 listopada 2016 r. Skarżąca zgłosiła sprzeciw dotyczący odmowy rozpatrzenia jej wniosku o nowe prawo jazdy i nowy dowód osobisty. Obszernie uzasadniła, że chociaż nie działa w sytuacji jakiegokolwiek przymusu, to jednak, będąc ortodoksyjną wyznawczynią pastafarianizmu, szczerze postrzega noszenie durszlaka na głowie jako wymóg religijny i jest gotowa cierpieć z tego powodu niedogodności, krytykę i wyśmiewanie. Dostarczyła także dowód w postaci fotografii, aby wykazać, że odmiennie od innych, mniej ortodoksyjnych pastafarian, nosi durszlak przez cały czas.
7. W dniu 10 lutego 2017 r. burmistrz podjął decyzję o odrzuceniu sprzeciwu Skarżącej. Burmistrz stwierdził, że „Kościół Latającego Potwora Spaghetti” jest parodią, której celem jest zakwestionowanie pozycji religii we współczesnym społeczeństwie; właściwie nie jest to „religia”,

zgodnie z tym, jak to określenie Trybunał zdefiniował w wyroku w sprawie *Eweida i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* (nr 48420/10 i trzy inne, ECHR 2013 /extracts/). Ponadto, noszenie durszlaka przez cały czas w rzeczywistości nie jawi się jako obowiązująca praktyka, jako że – zgodnie z oświadczeniami samej Skarżącej – zachowuje ona pełną wolność wyboru w tej sprawie, a inni członkowie kościoła w rzeczywistości tego nie czynią. Skoro akceptacja religijnego nakrycia głowy jest wyjątkiem od zasady, a w związku z tym wymaga ścisłej interpretacji, autonomiczny wybór Skarżącej, aby nosić durszlak, nie może być uznany za czynnik decydujący.

(b) Postępowania sądowe

i. Postępowanie w sprawie środków tymczasowych

8. W dniu 7 grudnia 2016 r., podczas gdy postępowania administracyjne jeszcze trwały, Skarżąca wystąpiła do Sądu Okręgowego Geldrii (*recht-bank*) z wnioskiem o podjęcie środków tymczasowych, zabiegając o wydanie postanowienia o wystawieniu jej tymczasowego prawa jazdy z fotografią przedstawiającą ją z durszlakiem na głowie, ważnego na czas trwania postępowań sądowych w sprawie jej odwołania. Twierdziła, że od dnia wygaśnięcia jej dotychczasowego prawa jazdy, a więc od 30 listopada 2016 r., doświadcza ona poważnych niedogodności będących konsekwencją związanej z tym utraty mobilności.
9. W dniu 17 stycznia 2017 r. sędzia ds. środków tymczasowych (*voorzieningenrechten*) Sądu Okręgowego wydał decyzję odrzucającą wniosek, stwierdzając, po pierwsze, że Skarżącej nie uniemożliwiono zaspokajania potrzeby poruszania się z wykorzystaniem środków transportu publicznego; po drugie, że prawo nie przewiduje możliwości wydania tymczasowego prawa jazdy, posiadającego czasową ważność, jak o to wnioskuje Skarżąca, co oznacza, że przychylenie się do jej wniosku wymagałoby wystawienia prawa jazdy z ważnością obejmującą typowy okres, ale z fotografią przedstawiającą Skarżącą z nałożonym durszlakiem, a to oznaczałoby rozstrzygnięcie co do istoty sprawy; po trzecie, że Skarżąca nie wykazała, iż zasady jej religii w rzeczywistości

zabraniają jej zgodzić się na to, aby być przedstawioną bez durszlaka na identyfikującej ją fotografii.

ii. Postępowanie co do meritum

(α) Postępowanie przed Sądem Okręgowym

10. W dniu 19 marca 2017 r. Skarżąca wystąpiła do Sądu Okręgowego Gældrii ze skargą (*beroep*) na decyzję burmistrza (zob. par. 7 powyżej). Jej argumenty, istotne dla sprawy przedłożonej Sądowi, były następujące.
11. Po pierwsze, religia Skarżącej zasługuje na uznanie jako religia. Nie jest to parodia. Nauczanie jej kościoła na temat pokoju i tolerancji jest całkowicie poważne: humor i satyra są jedynie środkami, za pomocą których ten przekaz jest szerzony i są to środki skuteczniejsze od nieciekawych i nudnych kazań. To samo dotyczy początków tej religii: p. Bobby Henderson został autentycznie powołany do pełnienia funkcji prorockiej przez Latającego Potwora Spaghetti, do którego Skarżąca odnosi się jako do Wszechmogącego i którego plany – włączając w to jego wybór dotyczący tego, co ma się jawić jako parodia będąca nośnikiem przekazu – są nieprzeniknione. Nie jest niemożliwe, żeby inne religie, łącznie z samym chrześcijaństwem, jawiły się jako parodie w oczach wyznawców religii wówczas dominujących. Ponadto, jest czymś typowym dla wszystkich religii, że są krytyczne wobec innych religii; jej religia nie jest pod tym względem niczym wyjątkowym.
12. Po drugie, chociaż noszenie durszlaka nie jest nakazane w pismach, to również noszenie chust przez muzułmańskie kobiety nie jest wiążącym nakazem zapisanym w Koranie, ani też noszenie turbanów przez sikhjskich mężczyzn nie jest nakazane w *Sri Guru Granth Sahib*. To przekonania Skarżącej – których to przekonania świecka władza nie może kwestionować – skłaniają ją do interpretowania pism w taki własnie sposób.
13. Po trzecie, uniemożliwianie prezentowania podobizny Skarżącej z durszlakiem w dokumentach ją identyfikujących nie jest „konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób” w rozumieniu art. 9 ust. 2 Konwencji.

14. Sąd Okręgowy Geldrii przekazał sprawę do Sądu Okręgowego Overijsel, który w dniu 25 lipca 2017 r. zdecydował o oddaleniu skargi. Jego rozumowanie – jeśli chodzi o kwestie istotne dla sprawy – zawierało następujące treści:

Bez względu na fakt, czy Kościół Latającego Potwora Spaghetti może być uznany za religię czy szkołę filozoficzną, Sąd Okręgowy przyjmuje, że Skarżąca nie wykazała, iż pastafarianizm wymaga od niej zakrywania głowy. Być może durszlak jest dla pastafarian świętym przedmiotem, który jest ubierany dla uczczenia Latającego Potwora Spaghetti, jednak nie ma takiego obowiązku. Pastafarianizm nie uczy wszakże obowiązków ani ograniczeń, a jedynie ośmiu „Naprawdę wolałbym, żebyś nie”. Nie wspomina się w nich o pozostawieniu odkrytej głowy. Okoliczność, że [Skarżąca] nosi durszlak codziennie i w każdym miejscu z wyjątkiem własnego domu, ponieważ uważa to za obowiązek, jest jej osobistym wyborem, do którego nie odnosi się wyjątek z zasady 28(3) wydanego dla Niderlandów rozporządzenia wykonawczego w sprawie paszportów.

(β) Postępowanie przed Wydziałem Sądownictwa Administracyjnego Rady Stanu

15. W dniu 2 września 2017 r. Skarżąca wniosła kolejną skargę (*hoger beroep*) do Wydziału Sądownictwa Administracyjnego (*Afdeling bestuursrechtspraak*) Rady Stanu (*Raad van State*). Jeśli chodzi o kwestie istotne dla sprawy przed tym Sądem, jej argumenty można streścić w sposób następujący.
16. Po pierwsze, Sąd Okręgowy powinien był odnieść się do pytania, czy pastafarianizm jest religią i powinien był na to pytanie odpowiedzieć twierdząco. Pastafarianizm jest nie tylko satyryczną krytyką innych religii, ale spójnym i poważnym systemem religijnym, który propaguje postawy przyjaźni, wyrzeczenia się przemocy, tolerancji, umiarkowania, skromności i relatywizmu. Przynajmniej własne przekonania Skarżącej powinny być uznane za rzeczywiście religijne.
17. Po drugie, Sąd Okręgowy powinien był zbadać racje, które skłaniają Skarżącą do noszenia durszlaka; mają one swoje źródło w jej własnej interpretacji wyznawanej przez nią religii. Poświęcenia, jakie Skarżąca ponosi w swym codziennym życiu, dowodzą, że jej przekonania są szczerze wyznawane.

18. Po trzecie, Sąd Okręgowy przy rozpatrywaniu sprawy nie powinien był ograniczać się do pytania, czy noszenie durszlaka posiada podstawy w skrypturystycznym nakazie. Noszenie durszlaka ma w świętych pismach podstawy nie mniej obiektywne niż noszenie chust islamskich lub sikhijskich turbanów. Sąd Okręgowy powinien był raczej zaakceptować fakt, że Skarżąca czuje się związana takim religijnym nakazem; fakt, że inni pastafarianie takiego obowiązku nie odczuwają, jest bez znaczenia, ponieważ istnienie bardziej lub mniej ortodoksyjnych nurtów w ramach danej religii nie jest cechą, która charakteryzowałaby wyłącznie pastafarianizm.
19. W dniu 15 sierpnia 2018 r. Wydział Sądownictwa Administracyjnego wydał orzeczenie oddalające tę kolejną skargę. W jego uzasadnieniu znalazły się następujące treści:

8. [...] Pojęcia religii i przekonań, jak przyjęto w zasadzie 28(3) rozporządzenia wykonawczego w sprawie paszportów, tak jak i *ratio* stojąca za tym przepisem, powinny być interpretowane w świetle norm wyższego rzędu, a w szczególności z uwzględnieniem praw podstawowych gwarantowanych przez art. 6 Konstytucji i art. 9 Konwencji. W orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka zastosowanie art. 9 Konwencji nie jest uzależnione od tego, czy zachowanie, o które chodzi, ma charakter obowiązkowy na mocy określonych nakazów religii lub przekonań danej osoby. Wystarczy, że istnieje wystarczająco bliski i bezpośredni związek między tym zachowaniem i wchodzącą w grę religią lub przekonaniami. Nie ma wymogu ustalenia, że dana osoba działa w wykonaniu obowiązku ustanowionego przez tę religię lub przekonania. Zob. *Eweida i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* [nr 48420/10 i 3 inne, § 82, ECHR 2013 /extracts/] oraz *S.A.S. przeciwko Francji* [(Wielka Izba), nr 43835/11, § 55, ECHR 2014 /extracts/]. [...] W świetle tego orzecznictwa powstaje pytanie, czy podejście stosowane uprzednio przez Wydział Sądownictwa Administracyjnego, a w tej sprawie przez Sąd Okręgowy, może być w pełni podtrzymane.

Przed kwestią istnienia wystarczająco bliskiego i bezpośredniego związku między daną religią lub przekonaniami a zachowaniem mającym je uzewnętrzniać, podobnie jak przed pytaniem, na ile decydujące jest to, czy można stwierdzić, że chodzi o spełnienie uznanego obowiązku nałożonego przez tę religię lub przekonania, pierwszeństwo ma ustalenie, czy w ogóle chodzi o religię lub przekonania. Mając na względzie funkcję, jaką Wydział Sądownictwa Administracyjnego wykonuje jako najwyższy sąd administracyjny dla zapewnienia jednolitości

stosowania prawa oraz w zgodzie z życzeniem stron, skoncentruje on swoją ocenę w tej sprawie – odmiennie niż Sąd Okręgowy – na pytaniu wstępnym, czy w obecnej sytuacji pastafarianizm może być uważany za religię lub przekonania w rozumieniu art. 6 Konstytucji i art. 9 Konwencji. W tym kontekście Wydział Sądownictwa Administracyjnego, w związku z twierdzeniami przedstawianymi przez burmistrza, odnotowuje, że nieodłączne z konstytucyjnym i konwencyjnym uznaniem wolności religii i przekonań jest założenie, że sąd może lub będzie musiał ustalić, czy w grę wchodzi religia lub przekonania – bez względu na to, jak kompleksowe może się to niekiedy okazać – jako że jest to konieczne dla oceny, czy te wolności znajdują zastosowanie.

9. Między innymi w swym postanowieniu o dopuszczalności skargi z 13 listopada 2008 r. [*Mann Singh przeciwko Francji* (post.), nr 24479-07] ETPC przyjął nie tylko, że wkładanie religijnego nakrycia głowy może być uznane za akt religijny, ale również, że ta kwalifikacja może znaleźć zastosowanie w sytuacji, gdy dana osoba nie jest gotowa do czasowego zdjęcia tego nakrycia głowy w celu zrobienia zdjęć do dyplomów, dowodów osobistych, praw jazdy i podobnych dokumentów. Wymagane jest jednakże, aby ta odmowa bazowała na religii lub przekonaniach. Stąd pytanie, czy w takim razie pastafarianizm może być tak określony.

Zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem ETPC, aby jakiś zespół poglądów mógł być uznany za religię lub przekonania w rozumieniu art. 9 Konwencji, poglądy te muszą uzyskać pewien poziom siły przekonywania, powagi, spójności i znaczenia [...], zob. m.in. *Campbell i Cosans przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* [25 lutego 1982 r., § 36, Seria A, nr 48] i wspomniane wyżej wyroki z 15 stycznia 2013 r. [*Eweida i inni*, § 81] oraz z 1 lipca 2014 r. [*S.A.S. przeciwko Francji*, § 55]. Wydział Sądownictwa Administracyjnego uważa, że pastafarianizm nie spełnia tych kryteriów. W związku z tym zauważa on, co następuje.

9.1. Założyciel Kościoła Latającego Potwora Spaghetti, Bobby Henderson, po raz pierwszy opisał uzewnętrznienie się tego boskiego potwora w swym proteście przeciwko zamiarowi włączenia do amerykańskich programów szkolnych, obok naukowej teorii ewolucji, także teorii „inteligentnego projektu” inspirowanej biblijnym nauczaniem o stworzeniu. Przeciwnie temu zamiarowi Henderson napisał satyryczny list otwarty, który jest odtworzony w załączniku do niniejszego wyroku. W tymże liście otwartym przyjął on, że skoro ważne jest, aby dzieci były uczone różnych punktów widzenia, to pastafarianizm nie powinien być z tego wykluczony.

9.2. Satyryczny charakter pastafarianizmu jest odzwierciedlony w sposobie, w jaki nauczanie Kościoła Latającego Potwora Spaghetti parodiuje religie o ustalonej pozycji. Kościół ma święte księgi, a wśród nich *The Gospel of the Flying Spaghetti*

Monster („Ewangelia Latającego Potwora Spaghetti”) i *The Loose Canon* („Luźny Kanon”), który zawiera m.in. *The Old Pastament* („Stary Pastament”), *The New Pastament* („Nowy Pastament”) i *The Official Pastafarian Prayer Book* („Oficjalna Pastafariańska Księga Modlitw”). „Księga Modlitw” zawiera najważniejszą modlitwę pastafarian, która brzmi, jak następuje: [...]¹. Ta modlitwa wyraźnie bazuje na *Ojcze nasz* z tradycji chrześcijańskiej i jest pomyślana jako drwina z tego tekstu.

9.3. „Ewangelia Latającego Potwora Spaghetti” opowiada, jak to bóstwo, na górze, udzieliło zaleceń Moseyowi, pierwszemu piratowi, w formie dziesięciu kamiennych tablic. W czasie schodzenia w dół Mosey upuścił dwie z kamiennych tablic, tak więc pozostało ich osiem. Zgodnie z listem Hendersona, Mosey żył przed rokiem 1800. Pomimo tego tablice wspominają już o TV i kablu szerokopasmowym. Tablice zawierają zalecenia – „Naprawdę wołałbym, żebyś nie” – pochodzące od Potwora Spaghetti. [...]

Jest oczywiste, że te „Naprawdę wołałbym, żebyś nie” są prześmiewczą wariacją Dziesięciu Przykazań z tradycji judeo-chrześcijańskiej.

9.4. W związku z tym, co powiedziano wyżej, w obecnej sytuacji pastafarianizm nie może być uznany za religię w rozumieniu art. 9 Konwencji i art. 6 Konstytucji. Wydział Sądownictwa Administracyjnego uznaje istotne znaczenie wolności wyrażania satyrycznej krytyki religijnych dogmatów, instytucji czy religii. Taka krytyka nie może być jednak uznana za religię chronioną wskazanymi wyżej podstawowymi przepisami, nawet jeśli sama odnosi się do religii. Podobnie jak Sąd Okręgowy Brabancji Wschodniej przyjął w swoim orzeczeniu z 15 lutego 2017 r. (ECLI:NL:RBOR:2017:762), Wydział Sądownictwa Administracyjnego uznaje, iż satyryczny element w pastafarianizmie – nie tylko jego forma, ale również treść propagowanej wizji – stanowi nie tylko jakiś dodatkowy aspekt, ale jest tak dominujący, że sformułowane w orzecznictwie ETPC warunki uznania za religię lub przekonania nie zostały spełnione. Brakuje w szczególności wymaganej powagi i spójności. Wskazane wyżej parodiujące pisma są w tym zakresie cechą wyróżniającą. Brak spójności jest zobrazowany na przykład przez relację przedstawianą w liście Hendersona pomiędzy spadkiem liczby piratów od 1800 r. i globalnym ociepleniem. Wolność religii i przekonań nie znajduje zastosowania do tego rodzaju satyry i parodii, jak to przyjął również Wyższy Sąd Krajowy Brandenburgii w swoim orzeczeniu z 2 sierpnia 2017 r. (ECLI:DE:OLGB:2017:0802:4U84.16.00). W tym zakresie wolność słowa byłaby bardziej adekwatna.

¹ Fragment opuszczony przez tłumacza.

Z tych samych powodów pastafarianizm nie może być też uznany za przekonania w rozumieniu art. 9 Konwencji, jako że, zgodnie z orzecznictwem ETPC, w tym przypadku spełnione muszą być te same warunki dotyczące siły przekonania, powagi, spójności i znaczenia, które odnoszą się do „religii”, a warunki te spełnione nie zostały. Znajduje to także zastosowanie do wolności przekonań, która jest gwarantowana w art. 6 Konstytucji, bo i w tym przypadku spełnione muszą być kryteria odnoszące się do „religii”: zob. w odniesieniu do tej kwestii wyjaśnienia do art. 6 Konstytucji, *Parliamentary Documents II* 1975/76, 13 872, nr 3, s. 29 oraz *Parliamentary Documents II* 1976/77, 13 872, nr 7, s. 24–25.

10. [Skarżąca] alternatywnie przekonuje, że w zakresie w jakim pastafarianizm *in abstracto* nie jest jeszcze religią lub przekonaniem, jej wyznanie oraz sposób, w jaki ona sama daje wyraz swym przekonaniom, z pewnością spełnia warunki uznania za religię i należy mu się ochrona należąca prawu podstawowemu.

10.1. W świetle tego, co stwierdzono wyżej w par. 9–9.4, wersja pastafarianizmu, której wierną pozostaje [Skarżąca], obecnie również nie może być uznana za religię. Opinie przedstawiane przez [Skarżącą] na piśmie oraz podczas jej przesłuchania nie dają podstaw do żadnych innych wniosków niż ten, że, w obecnej sytuacji, bardzo niewiele jest dowodów spójnej i poważnej wizji, która spełniałaby kryteria uznania za religię lub przekonania. Chociaż więc [Skarżąca] rzeczywiście przekonująco utrzymuje, że w sposób stały nosi durszlak na swej głowie, gdy jest poza domem, bez zważania na niedogodności, jakich często doświadcza w społeczeństwie, jej pisemne i ustne wyjaśnienia mają charakter generalny i abstrakcyjny i ze względu na swą naturę nie są w stanie uwiarygodnić twierdzenia, że w ramach pastafarianizmu istnieje wyznanie lub indywidualna wersja, której wierna pozostaje Skarżąca, a która spełnia takie kryteria jak powaga i spójność, na podstawie czego należałoby stwierdzić, że stanowi religię lub przekonania w rozumieniu art. 9 Konwencji i art. 6 Konstytucji i co prowadziłoby do wniosku o zastosowaniu klauzuli wyłączającej z zasady 28(3) rozporządzenia wykonawczego w sprawie paszportów.

11. Skoro więc ani pastafarianizm jako taki, ani wyznanie lub indywidualna wersja w jego ramach, nie mogą być uznane za religię lub przekonania, noszenie durszlaka nie stanowi religijnej lub filozoficznej ekspresji, dla której, w świetle zasady 28(3) rozporządzenia wykonawczego w sprawie paszportów, ma być uczyniony wyjątek od wymogu ustanowionego w wytycznych dotyczących fotografii co do odkrytej głowy.

2. „Kościół Latającego Potwora Spaghetti”

(a) Geneza i nauczanie

20. W 2005 r. Rada Edukacji Stanu Kansas ujawniła zamiar dodania do programów szkolnych teorii inteligentnego projektu, która miała być nauczana na zasadzie alternatywy do teorii ewolucji. Teoria inteligentnego projektu przyjmuje, że istnienie i powstanie wszechświata oraz istot żyjących należy rozumieć jako wyraz działania ponadnaturalnej inteligencji, a nie jako wynik przypadkowych procesów rządzonych prawami fizyki i naturalnej selekcji.
21. Ogłoszenie Rady Edukacji Stanu Kansas skłoniło absolwenta fizyki, p. Bobby’ego Hendersona, do napisania otwartego listu, w którym sugerował, że stwórcy świata jest w rzeczywistości Latający Potwór Spaghetti, domagając się, by odnosząca się do tego doktryna była nauczana obok teorii ewolucji i inteligentnego projektu. List ten, który p. Henderson opublikował w Internecie, przyciągnął wiele uwagi szczególnie w uniwersyteckich i naukowych kręgach krytycznych wobec teorii inteligentnego projektu. „Kościół Latającego Potwora Spaghetti” pojawił się w konsekwencji tych zdarzeń.
22. W swej obecnej formie „Kościół Latającego Potwora Spaghetti” jest luźną siecią bez formalnej organizacji czy członkostwa. Jego wyznawcy nazywają siebie samych „pastafarianami”, używając słowa powstałego z połączenia słów „pasta” (makaron – D.B.) oraz „rastafarianin” (to ostatnie określa wyznawcę rastafarianizmu, ruchu religijnego, który zupełnie nie ma nic wspólnego z „Kościołem Latającego Potwora Spaghetti”).
23. Zgodnie z pastafariańską kosmologią wszechświat został stworzony przez Latającego Potwora Spaghetti, który popodkładał naukowe dowody (takie jak skamieliny dinozaurów) mogące wzbudzić wątpliwość co do inteligentnego projektu jedynie po to, aby ludzi wierzących wprowadzić w zakłopotanie i sprawdzić ich wiarę. Co do współczesnych ludzi twierdzi się, że pochodzą od „piratów” (i ich „dziewoi”), a nie od „naczelnych”². Niebo, obiecane prawym w życiu pozagrobowym, ma zawierać takie przyjemności, jak „wulkan piwny” i „fabryka strip-tizerów”, natomiast grzesznicy mają być ukarani w piekle służalcą

² W wersji angielskiej gra słów: „pirates” (piraci) i „primates” (naczelne).

pracą na rzecz prawych, zwietrzałym piwem i seksualnie nieatrakcyjnymi striptizerami.

24. Pastafarianie mogą się gromadzić, ubierając „pirackie regalia” albo wymyślne stroje nawiązujące do stylu rozpowszechnionego w regionie Karaibów w XVII i XVIII w., z takimi akcesoriami, jak przepaska na oczy i szable abordażowe; jako nakrycie głowy niektórzy wkładają durszlak, naczynie kuchenne używane między innymi do odlewania wody z makaronu po gotowaniu.

(b) Święte księgi

25. Świętymi księgami „Kościoła Latającego Potwora Spaghetti” są: „Ewangelia Latającego Potwora Spaghetti” i „Luźny Kanon”.

i. Ewangelia Latającego Potwora Spaghetti

26. „Ewangelia Latającego Potwora Spaghetti” jest książką opublikowaną przez p. Hendersona w 2006 r. na zasadach komercyjnych. Omawia ona „wierzenia religijne” oraz rozwija krytykę teorii inteligentnego projektu, pierwotnie przedstawione w liście otwartym p. Hendersona.
27. Jak między innymi się twierdzi, Latający Potwór Spaghetti na szczycie świętej góry przekazał prorokowi o imieniu Pirat Kapitan Mosey³ dziesięć wskazań na kamiennych tablicach; prorok jednakże upuścił i rozbił dwie z tych tablic w trakcie schodzenia w dół, a zapisane na nich wskazania zostały utracone. Pozostałych osiem, znanych jako „Naprawdę wołałbym, żebyś nie”, uznaje się za sedno nauczania „Kościoła Latającego Potwora Spaghetti”. Ich treść jest następująca (*The Gospel of the Flying Spaghetti Monster* (New York, Villard, 2006), s. 77–79): [...] ⁴.

ii. Luźny Kanon

28. „Luźny Kanon” (podtytuł: „Rzeczywiście ważny zbiór słów”) to zbiór pism wyrażnie pochodzących od różnych autorów, opublikowany w lub po 2010 r. Jest on dostępny na stronie internetowej

³ Wyrażne nawiązanie do imienia Mojżesz (ang. Moses).

⁴ Fragment opuszczony przez tłumacza.

„Kościoła Latającego Potwora Spaghetti” (<http://www.loose-canon.info/Loose-Canon-1st-Ed.pdf>, dostęp w dniu 5 października 2021 r.). Na jego stronie tytułowej zamieszczono dedykację: „Św. Janowi Bluzniercy, Świętemu od Czaderskiego Świętego Tekstu”. Jego tytuł jest grą słów *canon* (kanon) – co oznacza autorytatywny zbiór świętych tekstów – oraz *loose cannon* (obluzowana armata), wyrażenie oznaczające w języku angielskim osobę, która niebezpiecznie wymknęła się spod jakiegokolwiek kontroli. Książka ta zawiera *Old Pastament* („Stary Pastament”) i *New Pastament* („Nowy Pastament”), podzielone na „księgi”, mające na przykład następujące tytuły: *A Reading From the Book of Fusilli* („Czytanie z Księgi Fusilli”), *The Book of Linguini* („Księga Linguini”), *The Book of Toratellini Part 2* („Księga Toratellini Część 2; nie ma części 1), *Pastalmas* („Pastalmy”) czy też *The Acts of the Apastals* („Dzieje Apastalskie”).

29. Jedna z takich „ksiąg”, „Księga Penelopy”, zawiera jedyne skrypturystyczne odniesienie do użycia durszlaka jako nakrycia głowy (s. 17): [...] ⁵.
30. W innym miejscu „Luźnego Kanonu” pojawia się następujące wyjaśnienie (s. 153–154):

10 Chrześcijaństwo i Inteligentny Projekt to odrębne idee. 11 Kościół LPS [tj. Latającego Potwora Spaghetti] jest satyrą ruchu IP [tj. Inteligentnego Projektu], ściślejsz tego ich argumentu, że nie można zakwestionować, iż wszechmogący projektant stworzył wszechświat oraz życie i dlatego jest to możliwe. 12 My ripostujemy i mówimy, że nie można zakwestionować, iż Latający Potwór Spaghetti stworzył wszechświat oraz życie i dlatego zgodnie z logiką promotorów IP to też jest możliwe. 13 Jest to ujęte na tyle prześmiewczo, na ile to tylko możliwe, aby wykazać błędy w tej logice, a odrobina humoru potrafi ułatwić każdą dyskusję.

(c) Pozostałe informacje

31. Strona internetowa „Kościoła Latającego Potwora Spaghetti”, <https://www.spaghettimonster.org/> (dostęp w dniu 5 października 2021 r.) zawiera link do wydania „Ewangelii Latającego Potwora Spaghetti” oferowanego w sprzedaży na Amazon.com, a bezpośrednio poniżej

⁵ Fragment opuszczony przez tłumacza.

można znaleźć cytaty z recenzji, o której się pisze, iż została opublikowana w czasopiśmie *Scientific American*. Cytat ten brzmi następująco:

Będąca wymyślną parodią Inteligentnego Projektu, Ewangelia Latającego Potwora Spaghetti nie jest na tyle wymyślna czy parodystyczna, by przeszkodziło to w skutecznym zdemaskowaniu błędów rozumowania IP. Jest nawet bardziej szurnięta niż sugestia Jonathana Swifta, aby Irlandczycy jedli swe dzieci, aby pozbyć się w ten sposób ciężaru, i może obrazić tyle samo ludzi, jednak Henderson wykorzystuje satyrę tak samo serio, jak to uczynił Swift. O tak, jest to bardzo zabawne.

32. W innym miejscu (<https://www.spaghettimonster.org/about/>, dostęp w dniu 5 października 2021 r.) witryna udostępnia krótką biografię fundatora i „proroka” „Kościoła Latającego Potwora Spaghetti”, p. Bobby’ego Hendersona, obok której znajduje się fotografia osoby sfotografowanej z odkrytą głową, co do której Trybunał zakłada, że jest p. Bobbym Hendersonem.
33. Na stronie internetowej „Kościoła Latającego Potwora Spaghetti” można odnaleźć następujące oświadczenie, które zostało opublikowane w dniu 18 października 2018 r. (<https://www.spaghettimonster.org/wp-content/uploads/2018/10/headgear-statement.pdf>, dostęp w dniu 5 października 2021 r.):

Oświadczenie dotyczące Tradycyjnego Pastafariańskiego Nakrycia Głowy:

Proszę mi pozwolić na potwierdzenie, że noszenie Durszlaka jest tradycją w wierze pastafariańskiej. Nie wszyscy wyznawcy ubierają się tak formalnie, ale czynienie tego jest dla nas powszechną praktyką, gdy wyrabiamy oficjalne dokumenty identyfikacyjne.

Jak wiecie, religia odgrywa znaczącą rolę w życiu wielu ludzi, włączając w to noszenie specjalnego ubioru. Ludzie wierzący od lat spotykają się niestety ze sprzeciwem, drwinami, a nawet dyskryminacją jedynie dlatego, że przestrzegają zasad swojej religii.

Na szczęście orzecznictwo stale potwierdza, że wierzący mają konstytucyjnie chronione prawo noszenia takiego ubioru w niemal wszystkich publicznych sytuacjach, włączając w to pracę, szkołę, sytuacje wykonywania zdjęć do dokumentów,

a nawet w sądach – pod warunkiem, że ubiór nie powoduje naprawia [sic]⁶ krzywdy. Znaczy to, że ubiór religijny jest z nielicznymi wyjątkami prawem chronionym.

My, Kościół Latającego Potwora Spaghetti, nie jesteśmy grupą skłoną do pie-
niactwa, jesteśmy jednak, wraz z ACLU [tj. Amerykańskim Związkiem Wolności
Obywatelskich – *The American Civil Liberties Union*] i innymi, żywo zaintereso-
wani obroną praw i wolności indywidualnych, które są gwarantowane przez Kon-
stytucję i ustawy Stanów Zjednoczonych.

Dziękuję za Waszą współpracę i niech Was dotknie Jego Makaronowa Macka.

Z poważaniem,

Bobby Henderson, Kościół Latającego Potwora Spaghetti

B. Odośne krajowe prawo i praktyka

34. W zakresie istotnym dla tej sprawy przed Trybunałem, ustawa o pasz-
portach (*Paspoortwet*) stanowi co następuje:

Dział 3

[...]

2. Dokument podróźny [tj. paszport lub dowód osobisty] powinien posiadać
fotografię twarzy [...] posiadacza w zgodzie z zasadami określonymi w rozporzą-
dzeniu Ministra [Spraw Wewnętrznych i Stosunków Królestwa]. [...]

35. W zakresie istotnym dla niniejszej sprawy, rozporządzenie wykonaw-
cze w sprawie paszportów wydane dla Niderlandów w 2001 r. („rozpo-
rządzenie wykonawcze w sprawie paszportów”) stanowi, co następuje:

Zasada 28

1. Do wniosku o wydanie dokumentu podróźnego powinna być dołączona foto-
grafia identyfikacyjna, która przedstawia dobrą podobiznę wnioskodawcy.
2. Dostarczona fotografia identyfikacyjna powinna spełniać kryteria określone
w wytycznych uszczegóławiających, które określono w załączniku L do niniejsze-
go rozporządzenia.

⁶ W angielskiej wersji: „the clothing does not cause undo [sic] harm”.

3. Na zasadzie wyjątku od wymogów określonych w ustępie 2 fotografia identyfikacyjna może być zaakceptowana, jeżeli wnioskodawca wykaże, że racje o charakterze religijnym lub filozoficznym stoją w sprzeczności z niezakrywaniem głowy (*godsdienstige of levensbeschouwelijke redenen zich verzetten tegen het niet bedekken van het hoofd*). [...]
36. Wytyczne wspomniane w ustępie 2 zasady 28, pozostające w mocy w okresie, którego dotyczy sprawa – wytyczne w sprawie wymogów dotyczących fotografii z 2007 r. (*Fotomatrix Model 2007*) – wymagały, aby głowa była odkryta. Nakrycie głowy było dopuszczalne jedynie z powodów religijnych, filozoficznych lub medycznych (par. 4). Pod nagłówkiem „Przyczyny religijne lub filozoficzne” (par. 7) stwierdzono, że jeśli wnioskodawca może przedstawić religijne lub filozoficzne powody przemawiające za zakrywaniem głowy, stosuje się wszystkie pozostałe kryteria warunkujące akceptację, poza wymogiem, że głowa powinna być odkryta. Jako przykłady przedstawiono fotografie kobiety okrytej islamską chustą i mężczyzny z sikhijskim turbanem.
37. Wytyczne w sprawie wymogów dotyczących fotografii z 2020 r., które zastąpiły wytyczne z 2007 r., utrzymują to kryterium.
38. Zasada 33(1)(d) przepisów w sprawie prawa jazdy (*Reglement rijbewijzen*) wymaga, aby do wniosku o wydanie prawa jazdy dołączona była fotografia identyfikacyjna wnioskodawcy, która spełnia kryteria określone w zasadach wydanych przez właściwego ministra.
39. Zasada 1 wymogów dotyczących fotografii identyfikacyjnych (*Regeling eisen pasfoto's*) stanowi, że fotografia identyfikacyjna, której dostarczenia wymaga się przy wnioskowaniu o wystawienie prawa jazdy, powinna spełniać kryteria akceptacyjne ustanowione w wytycznych w sprawie wymogów dotyczących fotografii, które dołączono do rozporządzenia wykonawczego w sprawie paszportów.
40. W swym newsletterze (nr 5, z 25 lipca 2016 r.) Krajowe Biuro Danych Osobowych (*Rijksdienst voor Identiteitsgegevens*) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Stosunków Królestwa (*Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*) stanowczo zaleciło podległym władzom, aby do dokumentów tożsamości nie akceptowały fotografii identyfikacyjnych ukazujących wnioskodawcę z durszlakiem na głowie, ponieważ „Kościół Latającego Potwora Spaghetti” nie stanowi religii lub

przekonań filozoficznych, do których stosuje się wyjątek określony w zasadzie 28(3) rozporządzenia wykonawczego w sprawie paszportów (zob. par. 35 powyżej). Ponadto, w odpowiedzi na kierowane przez takie władze pytania, jak w tej sytuacji odpowiadać, Krajowe Biuro Danych Osobowych zasugerowało standardowy tekst w sprawie odrzucenia wniosku, którego część została użyta w wyjaśnieniach przekazanych Skarżącej, tak jak to wskazano w par. 5 powyżej.

C. Materiały Rady Europy

41. W memorandum wyjaśniającym (zawartym w dokumencie Zgromadzenia Parlamentarnego nr 11375, 17 września 2007 r.) do Rezolucji nr 1580 (2007) pt. „Kreacjonistyczne zagrożenia w edukacji”, które zostało przyjęte przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy w dniu 4 października 2007 r., poczyniono następujące odniesienie do pastafarianizmu:

52. W tym względzie, w zgodzie z zasadą otwartej postawy wobec alternatywnych teorii popieranych przez naukowych kreacjonistów, i w celu ukazania braku logiki w nauczaniu inteligentnego projektu obok teorii ewolucji, na zasadzie ironii, rozwinął się w Stanach Zjednoczonych pewien ruch. Tak zwany ruch pastafariański promuje teorię Latającego Potwora Spaghetti. Pastafarianizm jest parodią religii stworzoną w odpowiedzi na decyzję Rady Edukacji Stanu Kansas, aby dopuścić nauczanie inteligentnego projektu na zajęciach z przedmiotów ścisłych na równej zasadzie z teorią ewolucji. Według pastafarianizmu niewidzialny i wszechmocny byt, nazywany Latającym Potworem Spaghetti, stworzył wszechświat w jeden dzień. Zwolennicy pastafarianizmu domagają się takiego samego miejsca w programach szkolnych, jakie ma inteligentny projekt. Ta ironiczna pseudo-religia wyznacza trendy, a kult się szerzy.

ZARZUTY

42. Odwołując się do art. 9 Konwencji, Skarżąca sformułowała zarzut, że wymóg oficjalnego uznania religii lub przekonań filozoficznych nie ma podstaw prawnych w prawie krajowym. Zarzucała także, odwołując

się do art. 14 w powiązaniu z art. 9, że taki wymóg został nałożony tylko na pastafarian, jak to wynika z porównania z wyznawcami innych religii.

43. Skarżąca alternatywnie zarzucała, odwołując się do art. 9, że Wydział Sądownictwa Administracyjnego niewłaściwie zastosował standardy wypracowane przez Trybunał i że zupełnie nie wzięto pod uwagę jej *forum internum*. Odwołując się do art. 14 w powiązaniu z art. 9 sformułowała również zarzut, że pastafarianizm został zdyskwalifikowany jako religia z powodów, których nie stosuje się do innych religii w podobnych sytuacjach.

PRAWO

A. Główny zarzut Skarżącej

44. Skarżąca postawiła zarzut odnoszący się do rekomendacji wydanych dla gmin przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Stosunków Królestwa (zob. par. 40 powyżej), które w jej mniemaniu są równoznaczne z wymogiem oficjalnego uznania religii, aby wyznawca mógł korzystać z prawnie dopuszczonych wyjątków, podczas gdy taki wymóg nie ma jednak żadnych podstaw w prawie Niderlandów. Ponadto, taki wymóg został nałożony jedynie na pastafarian, jak to wynika z porównania z wyznawcami innych religii.

Skarżąca odwołała się do art. 9 Konwencji, rozpatrywanego zarówno samodzielnie, jak i w powiązaniu z art. 14.

Postanowienia te brzmią następująco:

Artykuł 9

1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne.

2. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.

Artykuł 14

Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej Konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.

45. Trybunał potwierdza, że nie może analizować prawa i polityki ujmowanych teoretycznie, jego zadaniem jest raczej analiza zastosowania określonych środków czy polityk w okolicznościach każdej indywidualnej sprawy (zob. m.in. *Chapman przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* [Wielka Izba], nr 27238/95, § 77, ECHR 2001-I). Trybunał odnotowuje następnie, że bez względu na fakt, czy w sprawie Skarżącej burmistrz kierował się wspomnianymi rekomendacjami, czy też nie (zob. par. 7 powyżej), Sąd Okręgowy (zob. par. 14 powyżej) i Wydział Sądownictwa Administracyjnego (zob. par. 19 powyżej), rozpatrując decyzję burmistrza, w miejsce argumentacji przyjętej przez burmistrza zastosowały własną.
46. Jak stąd wynika, ten zarzut jest w sposób oczywisty nieuzasadniony i musi być odrzucony w zgodzie z art. 35 ust. 3 lit. a i ust. 4 Konwencji.

B. Alternatywny zarzut Skarżącej

47. Powtarzając argumenty podnoszone w postępowaniach krajowych (zob. par. 6, 11–13 i 16–18 powyżej), Skarżąca postawiła zarzut, że władze krajowe, a w szczególności Wydział Sądownictwa Administracyjnego, niewłaściwie zastosowały standardy, które zostały wypracowane przez Trybunał i że, odrzucając jej wniosek o wyłączenie spod wymogu odkrytej głowy na fotografii identyfikacyjnej, zupełnie nie wzięto pod uwagę jej *forum internum*. Twierdziła ona również, że pastafarianizm

został zdyskwalifikowany jako religia z przyczyn, które nie są powoływane w odniesieniu do innych religii w podobnych sytuacjach.

48. Skarżąca powołała się na art. 9 Konwencji rozpatrywany zarówno samodzielnie, jak i w powiązaniu z art. 14.

1. *Domniemane naruszenie art. 9 Konwencji*

49. Ponieważ zdaniem Skarżącej władze krajowe popełniły błąd, przyjmując, że pastafarianizm nie może być uznany za religię lub przekonania w rozumieniu art. 9 Konwencji, zadaniem Trybunału jest w pierwszym rzędzie zajęcie się pytaniem, czy doktryna Skarżącej może w rzeczywistości być uznana za chronioną przez art. 9 Konwencji.
50. Trybunał jest świadomy, że prawo gwarantowane w art. 9 byłoby wysoce teoretyczne i iluzoryczne, jeśli stopień dyskrecjonalności przyznany państwom pozwalałby im na interpretowanie pojęcia wyznania religijnego w sposób na tyle restryktywny, aby pozbawić ochrony prawnej nietradycyjne i mniejszościowe formy religii. Takie ograniczające definicje mają bezpośredni wpływ na wykonywanie prawa do wolności religii i z reguły prowadzą do ograniczenia wykonywania tego prawa przez zanegowanie religijnej natury wierzeń (zob. *İzzettin Doğan i inni przeciwko Turcji* [Wielka Izba], nr 62649/10, § 114, 26 kwietnia 2016 r.).
51. Chociaż pojęcie „religii lub przekonań” objętych ochroną przez art. 9 Konwencji musi być interpretowane szeroko, nie znaczy to jednak, że wszelkie opinie lub poglądy powinny być za nie uznawane (zob. *Pretty przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr 2346/02, § 82, ECHR 2002-III). Trybunał utrzymuje, że prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania oznacza tylko takie poglądy, które osiągają pewien poziom siły przekonywania, powagi, spójności i znaczenia. Jeśli jednak ten warunek jest spełniony – i jeśli w konsekwencji uznano, że art. 9 znajduje zastosowanie – spoczywający na państwie obowiązek neutralności i bezstronności jest niezgodny z jakimkolwiek uprawnieniem państwa do oceny zasadności wierzeń religijnych lub sposobów, w jakie te wierzenia są wyrażane (zob. *S.A.S przeciwko Francji* [Wielka Izba], nr 43835/11, § 55, ECHR 2014 oraz *Eweida i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr 48420/10 i 3 inne, § 81, ECHR 2013, z dalszymi odesłaniami).

52. Koncentrując się na okolicznościach niniejszej sprawy, Trybunał uważa, że w swej ocenie kwestii, czy pastafarianizm może być uznany za „religię” lub „przekonania” w rozumieniu art. 9 Konwencji, Wydział Sądownictwa Administracyjnego należycie zastosował wspomniane wyżej standardy, a w szczególności dostrzegł brak wymaganej powagi i spójności (zob. par. 19 powyżej). Ponadto, uznając, że Skarżąca w sposób konsekwentny nosiła durszlak, będąc poza domem, Wydział Sądownictwa Administracyjnego stwierdził, że nie wykazała ona, iż przynależy do wyznania pastafariańskiego, które spełnia wskazane wyżej warunki (ibid.).
53. Trybunał ze swej strony nie widzi racji za odstępieniem od konkluzji, do jakich doszedł Wydział Sądownictwa Administracyjnego, którego decyzja jawi się jako starannie wyważona i w żadnym razie nie wydaje się arbitralna lub nielogiczna. Odnotowuje w tym kontekście, że chociaż pierwotnym celem listu p. Hendersona (zob. par. 21 powyżej) był protest przeciwko wprowadzeniu do programów szkolnych stanu Kansas doktryny „inteligentnego projektu” obok teorii ewolucji, zainspirował on ruch krytyczny wobec wpływu i uprzywilejowanej pozycji przyznanej uznanym religiom (wyznaniom chrześcijańskim w szczególności) w niektórych współczesnych społeczeństwach i dąży do wyrażania tego krytycyzmu przez parodiowanie aspektów tych religii. Oprócz tego, celem ruchu jest uzyskanie dla siebie takich samych przywilejów z myślą o propagowaniu swojego przesłania. Jak uznaje Trybunał, to rozumienie jest wsparte nie tylko przez formę i treść pastafariańskiego nauczania, które samo w sobie nie pozostawia zbyt wiele miejsca na wątpliwość, ale również przez obecność w jednym z jego „kanonicznych” tekstów wyraźnego oświadczenia w tym zakresie (zacytowanego w par. 30 powyżej).
54. W tych okolicznościach, a w szczególności mając na względzie prawdziwe cele, dla których ruch pastafariański został utworzony, Trybunał nie uznaje pastafarianizmu za „religię” lub „przekonania” w znaczeniu art. 9 Konwencji. W konsekwencji, noszenie durszlaka przez wyznawców pastafarianizmu nie może być uznane za uzewnętrznianie „religii” lub „przekonań” w rozumieniu art. 9 Konwencji, nawet jeśli dana osoba utrzymuje, że zdecydowała się ona na czynienie tego z przekonania, które jest autentyczne i szczerze.

55. Wynika stąd, że art. 9 nie może znaleźć zastosowania ani do „Kościoła Latającego Potwora Spaghetti”, ani do tych, którzy twierdzą, że wyznają jego doktrynę.
56. W związku z powyższym, *ratione materiae* skarga ta nie daje się pogodzić z postanowieniami Konwencji w znaczeniu art. 35 ust. 3 lit. a i musi być odrzucona zgodnie z art. 35 ust. 4.

2. *Domniemane naruszenie art. 14 w powiązaniu z art. 9 Konwencji*

57. Skarżąca zarzuca, że pastafarianizm został zdyskwalifikowany jako religia na podstawie argumentów, które nie są stosowane do innych religii w podobnych sprawach. Trybunał rozumie to jako odniesienie do islamu, judaizmu i sikhizmu, których wyznawcom, zgodnie ze znajdującym zastosowanie krajowym prawodawstwem, pod pewnymi warunkami zezwala się na składanie fotografii identyfikacyjnych przedstawiających ich podobiznę z nakryciem głowy, w zgodzie z ich religijnymi wierzeniami (zob. par. 36 powyżej).
58. Jak Trybunał wielokrotnie stwierdzał, art. 14 Konwencji uzupełnia inne materialno-prawne postanowienia Konwencji i protokołów dodatkowych. Art. 14 nie jest bytem niezależnym, jako że wywiera skutek wyłącznie w stosunku do „korzystania z praw i wolności” nimi chronionych. Chociaż zastosowanie art. 14 nie zakłada naruszenia tych postanowień – i w tym zakresie jest on autonomiczny – zastosowanie go nie może mieć miejsca, jeśli występujące okoliczności nie wchodzą w zakres jednego lub kilku z nich. Zakaz dyskryminacji wyrażony w art. 14 Konwencji obejmuje więc sferę wykraczającą poza korzystanie z praw i wolności, których zagwarantowanie wymagane jest od każdego państwa przez Konwencję i protokoły dodatkowe. Znajduje to zastosowanie także do tych praw dodatkowych, wchodzących w zakres generalnego zakresu któregośkolwiek z artykułów Konwencji, które to prawa państwo zdecydowało się zapewnić dobrowolnie (z nowszych orzeczeń zob. *Molla Sali przeciwko Grecji* [Wielka Izba], nr 20452/14, § 123, 19 grudnia 2018 r.).
59. Trybunał stwierdził już, że skarga Skarżącej nie wchodzi w zakres art. 9 Konwencji; wynika stąd, że żadna kwestia nie powstaje na gruncie art. 14 rozpatrywanego w powiązaniu z tym postanowieniem.

W związku z tym, skarga ta również jest *ratione materiae* niezgodna z postanowieniami Konwencji w rozumieniu art. 35 ust. 3 lit. a i musi być odrzucona zgodnie z jej art. 35 ust. 4.

Z tych przyczyn Trybunał jednomyślnie uznaje skargę za niedopuszczalną.

Sporządzono w języku angielskim i obwieszono pisemnie w dniu 2 grudnia 2021 r.

Andrea Tamietti
Kancierz

Yonko Grozev
Przewodniczący